

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרנט
ערש"ק פרשת וירא ה'תשע"ט

מחילת אברהם לאבימלך

קיום מצוות מתוך "לחץ"

תוכן איסור הסתכלות בקשת

לדעת להעריך את הטובה

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת וירא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרנט), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033

כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש.....

מחילת אברהם לאבימלך

האם ביקש אבימלך מחילה מאברהם? / מנין שתפילת אברהם מחילה היא? / שקן"ט
בסיפור אברהם ואבימלך ובהוכחה מזה לדין מחילה

(עי' לקוטי שיחות הכ"ה עמ' 138 ואילך)

ח. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

שאלה אחת, שלוש כוונות / בין סדום ועמורה לאדמה וצבאים

ט. יינה של תורה.....

קיום מצוות מתוך "לחץ"

להרעים על הנפש הבהמית "בקול רעש ורוגז במחשבתו" / הייתכן להשפיל אדם משום
מראהו החיצוני? / רק ביהודי יש רצון פנימי תמידי לעבדו ית' / גם אם מניח תפילין כדי
להפטר מן ה"לחץ" - הרי זה ברצון פנימי ואמתי!

(עי' לקוטי שיחות חמ"ו עמ' 122 ואילך)

יג. פנינים רדוש ואגדה.....

מי הציף את צומ? / עקידה בישמעאל?

טו. חידושי סוגיות.....

תוכן איסור הסתכלות בקשת

יבאר דאיסור ההסתכלות היינו שלילת התבוננות יתירה בשכינה ודרכי' / עפ"ז יבאר דיוק
ל' רש"י בפרשתנו גבי דברי אברהם לפני ה' במעשה העקידה

(עי' לקוטי שיחות חל"ה עמ' 76 ואילך; תורת מנחם חמ"ה עמ' 388 ואילך)

יז. תורת חיים.....

לדעת להעריך את הטובה

יט. דרכי החסידות.....

לנגב את הבוץ

כא. הוספה - שיחות קודש.....

לימוד התורה - יסוד ובסיס בית בישראל

לקט דברות קודש אודות האחריות בהתעסקות בעבודת הקודש

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

מחילת אברהם לאבימלך

האם ביקש אבימלך מחילה מאברהם? / מנין שתפילת אברהם מחילה היא? / שקו"ט בסיפור אברהם ואבימלך ובהוכחה מזה לדין מחילה

בפרשתנו (כ, ב ואילך) מספר הכתוב על אבימלך שלקח את שרה אשת אברהם, ולאחר שהקב"ה בא אליו בחלום הלילה ודיבר אליו קשות - החזיר אבימלך את שרה לאישה אברהם, ונתן לו מתנות וכו'; ובסיום הענין (כ, יז): **"ויתפלל אברהם אל האלקים, וירפא אלקים את אבימלך ואת אשתו וגו'".**

ובמשנה (בבא-קמא צב, א) הובאה תפילה זו של אברהם בעד אבימלך כהנהגה טובה שיש ללמוד ממנה. המשנה מדברת על החובל בחבירו, ש"אף על פי שהוא נותן לו (משלם לו הכסף המגיע לו בעד הנזק) - אין נמחל לו עד שיבקש ממנו", כי החובל צריך לבקש מחילה מהנחבל; וממשיכה המשנה: "ומנין שאם לא מחל לו (הנחבל) שהוא אכזרי? שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו'". והיינו, שמאברהם למדים שאין לשמור טינה אלא האדם צריך למחול למי שפגע בו, כשם שאברהם מחל לאבימלך והתפלל לטובתו.

[וב'מדרש הגדול' על אתר מאריך בזה: "ויתפלל אברהם אל האלקים - מכאן אמרו, לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארוז, ויהי נוח לרצות וקשה לכעוס. ובשעה שיבקש ממנו החוטא למחול, ימחול בלבב שלם ובנפש חפוצה, אפילו חטא לו הרבה. . ילמד כל אדם דרך ארץ מאברהם אבינו - יש לך קשה יותר מזה שנוטלין אשתו בעל כרחו, וכיון שביקש ממנו מחילה מחל בלבב שלם, ולא דיו שמחל לו אלא שביקש עליו רחמים, שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים..."]

ויש לברר האם לימוד זה מוסכם הוא לכולי עלמא והאם מתאים הוא בדרך פשוטו של מקרא" - דרכו של רש"י בפירושו עה"ת - וכדלקמן.

ב. במדרשי חז"ל במקומות אחרים (מדרש תנחומא חוקת יט. במדב"ר פ"ט, כג. ועוד), מצינו שלמדו דבר זה – שצריך האדם למחול למי שפגע בו – מהנהגת משה רבינו, שעלי' מסופר בפ' חוקת (כא, ז), במעשה הנחשים השרפים: "ויבוא העם אל משה ויאמרו חטאנו, כי דיברנו בה' ובך, התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש – ויתפלל משה בעד העם". וכן פירש רש"י בפירושו שם:

"ויתפלל משה – מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה, שלא יהא אכזרי (מ) למחול".

ולכאורה, מזה שרש"י כתב לימוד זה דוקא לענין "ויתפלל משה", ואילו בפרשתנו – לגבי "ויתפלל אברהם" – לא כתב רש"י מאומה, משמע שלדעת רש"י אי אפשר ללמוד את החיוב למחול מהנהגת אברהם (אלא דוקא מהנהגת משה).

ונראה שטעמו פשוט, כי אף שמפורש בכתוב "ויתפלל אברהם אל האלקים", הרי אין מכאן ראי' שאכן אברהם מהל לאבימלך – כי יתכן שעדיין לא מחל לו, ובכל זאת התפלל עליו [כשם שהתפלל אברהם על אנשי סדום שבוודאי היו "רעים וחטאים"]!

אך אין זה ביאור נכון, שהרי הלשון שווה היא באברהם ובמשה [באברהם נאמר "ויתפלל אברהם" ובמשה נאמר "ויתפלל משה"] – ומעתה, אם נאמר שתפלתו של אברהם לא מוכיחה שאכן מחל לאבימלך, הרי גם אצל משה הי' לנו לפרש שזה שהתפלל בעד העם אינו מוכיח שמחל להם;

והרי רש"י בן מוכיח מתפלת משה שהוא מחל להעם שחטאו כנגדו, ומסתבר איפוא לומר שגם אצל אברהם – זה שהתפלל בעד אבימלך מוכיח שהוא אכן מחל לו [ויש לחלק מתפלת אברהם על סדום – ששם הקב"ה עוררו לזה וכו'. וראה פרש"י פרשתנו יח, יז. ואכמ"ל].

ובכן קשה: למה אין רש"י מוכיח מתפלת אברהם שצריך הנפגע למחול למי שפגע בו (כשם שהוכיח מתפלת משה)?

ג. לפום ריהטא יש לומר, שאין לדמות את תפלת אברהם לתפלת משה, כי אצל משה היתה בקשת מחילה מצד העם – "ויבוא העם אל משה ויאמרו חטאנו וגו'"; ואילו אצל אברהם זה שונה, כי אבימלך לא ביקש מחילה מאברהם.

ואמנם, במשנה (הנ"ל) מביאים את הנהגת אבימלך כראי' על זה שהפוגע צריך לבקש מחילה מן הנפגע – אך בדרך הפשט נראה שדברי אבימלך לאברהם באו בנוסח של תביעה ודרישה: "מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה, מעשים אשר לא ייעשו עשית עמדי... מה ראית כי עשית את הדבר הזה" (כ, ט-י), ואין בזה תוכן של בקשת מחילה.

אך אין בזה יישוב לקושייתנו – ואדרבה:

אם אכן (לפי הפשט) אבימלך לא ביקש מחילה מאברהם – מדוע רש"י (הביא ראי')

לקראת שבת

ט

ממשה שצריך האדם למחול למי שביקש ממנו מחילה, ולא הביא ראיה מאברהם שצריך האדם למחול למי שפגע בו אפילו אם לא ביקש מחילה [ומזה נלמד בקל וחומר למי שכן ביקש מחילה]!?

ד. והי' נראה לומר, שלפי "פשוטו של מקרא" אין תפלת אברהם שייכת לנידון דידן - חיוב המחילה - כי בסיפור של אבימלך מלכתחילה לא הי' צורך במחילה:

אבימלך טען שהוא אינו אשם - "בתם לבכי ובנקיון כפי עשיתי זאת" (כ, ה), ונראה שהקב"ה קיבל את דבריו ואמר לו: "גם אנכי ידעתי כי בתם לבכך עשית זאת, ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי, על כן לא נתתיך לנגוע אלי" (כ, ו) - והיינו שמלכתחילה לא נתכוון אבימלך להרע לאברהם כלל (שהרי אברהם אמר לו "אחותי היא"), ואינו צריך לבקש מחילה.

וכן משמע מדברי ה' לאבימלך: "ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחי" (כ, ז) - ורש"י מפרש: "כי נביא הוא - ויודע שלא נגעת בה, לפיכך ויתפלל בעדך", והיינו שאין צורך כלל בענין של מחילה כו', אלא די בעצם זה שאבימלך ישיב את שרה ותו לא.

ה. אך כד דייקת בדברי רש"י, מוכח שכן הי' צורך לבקשת מחילה מצד אבימלך:

הכתוב מספר "ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות ויתן לאברהם" (כ, יד), ורש"י מפרש: "כדי שיתפייס ויתפלל עליו". ומזה שאברהם לא סירב לקבל את מתנתו של אבימלך, מובן, שגם אברהם הסכים לכך שאכן הי' צורך בבקשת מחילה ופיוס.

והיינו, שאף שאבימלך אמנם לא התכוון לרעה, אבל כיון שבפועל הוא חטא בחטא חמור ביותר כלפי אברהם ולקח ממנו את אשתו (אם כי לא ידע שהיא אשתו) - לכן נדרש ממנו לפייס את אברהם ולבקש את מחילתו; וזהו הטעם שהקב"ה לא ריפא את אבימלך מיד כשהחזיר את שרה לאברהם, אלא רק לאחר שאברהם מחל והתפייס והתפלל עליו.

[ומה שפירש רש"י שהקב"ה אמר לאבימלך שאברהם "נביא הוא ויודע שלא נגעת בה לפיכך ויתפלל בעדך" - כנ"ל ס"ד - צריך לפרש, שאם הי' נוגע בה ח"ו אז לא הי' מועיל לאבימלך שום דבר, אמנם מכיון "שלא נגעת בה" לכן יועילו המחילה והפיוס ותפלת אברהם].

ונמצא איפוא, למסקנא דמילתא, שדברי המשנה - שמאברהם יש ללמוד שצריך האדם למחול למי שפגע בו וביקש ממנו מחילה - מתאימים הם גם לשיפת רש"י ב"פשוטו של מקרא"; ומה שלא כתב רש"י דבר זה בפרשתנו, נראה לומר שהוא משום שהדבר פשוט - ובפרט לאחר כל מה שידוע לנו על הנהגת אברהם בטוב ובחסד עם הבריות - ולא הוצרך רש"י לפרשו, ודו"ק.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

בין סדום ועמורה לאדמה וצבויים

במהפכת סדום מצינו הבדל בין סדום ועמורה לבין שאר ערי הכיכר, דתחילה נאמר "וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים", ואח"כ "ויהפוך את הערים האל ואת כל הככר" (פרשתנו יט, כד-כה). ונמצא, שבפסוק המדבר על שריפה באש מן השמים הוזכרו רק סדום ועמורה, ובפסוק המדבר על ההפיכה – מדובר על "כל הככר" וכל הערים שבו, וכדפרש"י ד"הערים האל" קאי לא רק על סדום ועמורה אלא על כל ארבע הערים שבככר ונראה באר בשדה על פרש"י שם. צפנת פענח עה"ת שם].

וטעמא בעי, מדוע רק סדום ועמורה נענשו בשריפה באש, ושאר הערים בהפיכה בלבד?

ויש לבאר זה בהקדים פירוש רש"י בפ' לך (יד, ב) בפירוש שמות המלכים "ברע מלך סדום . . ברשע מלך עמורה, שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבויים" – "ברע – רע לשמים ורע לבריות; ברשע – שנתעלה ברשעו; שנאב – שונא אביו שבשמים; שמאבר – שם אבר לעוף ולקפוז ולמרוד בהקב"ה".

וכד דייקת, נמצא, דב"שנאב" ו"שמאבר" מודגשת בשמם רק המרידה כנגד הקב"ה, "בין אדם למקום" [שונא אביו שבשמים, "שם אבר . . למרוד בהקב"ה"]; ואילו אצל "ברע" מודגש הן "בין אדם למקום" והן "בין אדם לחבירו", שהוא "רע לשמים ורע לבריות", ואם אצל ברע כך, הרי בוודאי שכן ה' גם אצל "ברשע" "שנתעלה ברשעו", ורשעותו היתה גדולה משל ברע, וגם אצלו היו ב' סוגי רשע.

ומעתה יש לבאר ההבדל בעונשי הערים, שהרי מסתבר לומר, דרשעת אנשי הערים היתה כמו רשעת מלכיהם, וא"כ באדמה וצבויים, ששם מלכו "שנאב" ו"שמאבר", ה' עיקר חטאם בין אדם למקום, ואילו בסדום ועמורה, ששם מלכו "ברע" ו"ברשע", ה' רע כפול, הן לשמים והן לבריות. ועל כן, אדמה וצבויים שעיקר חטאם ה' בין אדם למקום נענשו רק בהפיכה. וסדום ועמורה, שהוסיפו לחטוא גם בין אדם לחבירו, הוסיפו להיענש בשריפה באש מן השמים.

(ע"פ לקוטי שיהות הל"ה עמ' 70 ואילך)

שאלה אחת, שלוש כוונות

ויאמרו אליו אי' שרה אשתך

למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה בו', להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה, אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה (יה, פ. רש"י)

מדברי רש"י עולה שישנם ג' פירושים בשאלת המלאכים "אי' שרה": א. "שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה". ב. לחבב את שרה על בעלה, ולכן הדגישו את צניעותה (שאינה נראית ולכן צריך לשאול עליה). ג. לשגר לה כוס של ברכה ולכן שאלו למקומה. והנה, דרכו של רש"י במקום שמביא כמה פירושים היא להפריד ביניהם בתיבות "דבר אחר", "ויש אומרים", וכיוצא בזה; אמנם כאן הביא רש"י שלושת הטעמים בהמשך אחד, וטעמא בעי.

ויש לומר הביאור בזה:

לעיל (פרשתנו יח, ב) פירש רש"י דמזה שנאמר "ויאמר גו' והנה בן לשרה אשתך" למדנו שרק מלאך אחד אמר כן, כי "אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות" ושלושת המלאכים באו למטרות שונות "אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם". ולפי זה יוקשה מה שבכתוב דידן, לגבי השאלה "אי' שרה אשתך", נאמר "ויאמרו אליו" – לשון רבים, דמשמע שכל שלשת המלאכים שאלו כן, הרי לכאורה די במלאך אחד לשאלה זו?

ולכן פירש רש"י ג' טעמים לשאלה זו, כי לשאלה זו ישנן שלוש משמעויות, וכל אחת מהן נוגעת למלאך אחד מתוך השלושה. והיינו, ששלושת המלאכים שאלו "אי' שרה אשתך", כי כל אחד מהם התכוון (בעיקר) לכוונה אחת: מלאך אחד רצה לשגר לה כוס של ברכה (בשם כולם); מלאך אחד נתכוון "לחבבה על בעלה" (שדי שאחד מהם יעשה זאת); ומלאך נוסף בא בזה לקיים (גם כ"נציג" של חבירו) את מה שצריך לשאול את האיש בשלום אשתו, ושפיר הוצרך רש"י לשלושה טעמים אשר צדקו יחדיו.

(ע"פ לקוטי שיהות המיו עמ' 110 ואילך)

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

קיום מצוות מתוך "להץ"

להרעים על הנפש הבהמית "בקול רעש ורוגז במחשבתו" / הייתכן להשפיל אדם משום מראהו החיצוני? / רק ביהודי יש רצון פנימי תמידי לעבדו ית' / גם אם מניח תפילין כדי להפטר מן ה"להץ" - הרי זה ברצון פנימי ואמתי!

אברהם אבינו לא הסתפק בכך שהי' הוא יודע את ה' וקורא בשמו, אלא עמל להפיץ את שמו ית' בין כל באי עולם. וכך דרשו חז"ל (סוטה י, א) על הפסוק (פרשתנו כא, לג) "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם" - "אל תקרא ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושכ".

וכך הי' אברהם נוהג עם אורחיו: "לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם? משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והי' העולם!"

והמדרש (בראשית רבה פמ"ט, ד) מוסיף לתאר, שאם היו אורחים שמיאנו לברך את ה', הי' אברהם מכריחם לבוא לידי כך. הוא הי' דורש מהם דמים מרובים על הסעודה הניתנת במדבר שמם, וכאשר הי' נכנס הסועד ל"עקתא" - לצרה ודוחק, הי' נאלץ לומר: "ברוך א-ל עולם שאכלנו משלו".

ויש לתמוה בתכלית ומטרת פעולה זו: בשלמא אותם אורחים שהתרצו לברך את ה' לאחר האכילה והשתי', אכן התקרבו לאמונת הבורא ית' על ידי פעולת אברהם; אבל איזו תועלת יש במה שהי' אברהם מכריח את המסרבים לברך, ולכאורה אמירת הברכות בכפי' היא רק מן השפה ולחוץ, ולא נפעלה בהם אמונה בהשי"ת?

להרעים על הנפש הבהמית "בקול רעש ורוגז במחשבתו"

איתא בספר התניא (פכ"ט), שלפעמים נתון האדם במצב של "טמטום הלב" – הגוף והנפש הבהמית גסים ומגושמים מאוד, ואזי, אף שרצונו האמתי הוא לעבוד את ה', הרי הטוב אטום ומוסתר על ידי הגסות והחומריות של הגוף והנפש הבהמית. במצב זה, לא תועיל התבוננות שכלית בגדולת ה' ונחיצות עבודת השי"ת, שכן חומריותה של הנפש הבהמית מונעת את האדם מעבודת ה'.

ואין לו לאדם ברירה, אלא לבטש ולהשפיל עצמו. הוא צריך לגעור בנפשו הבהמית ויצרו הרע "בקול רעש ורוגז במחשבתו", ולומר לו "אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת".

בדברי נזיפה אלו, אין טעם והסבר על הצורך לרצות בעבודת ה', שהרי רק מודיעים ליצר הרע את מהותו האמתית שהוא רע ורשע וכו'. תכלית ה"צעקה" היא לפעול בעצמו שבירה וביטול כלליים, וכך נחלשת גסותו של האדם, והנפש הבהמית יורדת מ"גדולתה". וכאשר הוסרו ההסתרים, יוצא לאור רצונו הפנימי של היהודי, והרי הוא מתעורר בחפץ ורצון לעבוד את השי"ת (עיי' רמב"ם הל' גרושין סוף פ"ב. ובהמשך תער"ב ח"ב עמ' א'קנו ואילך).

ו"מצינו דבר זה מפורש בתורה (בשלה יג, לא ואילך) גבי מרגלים, שמתחלה . . . לא האמינו ביכולת ה' ואחר כך חזרו ואמרו הננו ועלינו וגו'". ולכאורה "מאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת ה', הרי לא הראה להם משה רבנו ע"ה שום אות ומופת על זה בינתיים"? ואין זאת אלא משום ש"קצף ה' עליהם, והרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו', במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' . . . וכששמעו דברים קשים אלו נכנע ונשבר לבם בקרבם, כדכתיב ויתאבלו העם מאד". וכאשר נפלה רוח הסטרא אחרא מגבהותה וגסות רוחה, ממילא התעורר בהם מה שבאמת הם "מאמינים בני מאמינים" ומיד האמינו ביכולת ה' והכריזו "הננו ועלינו" וגו'.

הייתכן להשפיל אדם משום מראהו החיצוני?

על פי יסוד זה יש ליתן טעם וביאור במעשה תמוה מאוד שהובא בגמרא (תענית כ, א ואילך):

"רבי אלעזר בר"ש . . . נזדמן לו אדם אחד שהי' מכווער ביותר . . . אמר לו ריקה! כמה מכווער אותו האיש . . . אמר לו . . . לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכווער כלי זה שעשית".

והסיפור תמוה מכל צד: א. מעיקרא מאי קסבר, וכי לא ידע ר' אלעזר שאותו אדם הוא יציר כפיו של הקב"ה? ב. כיצד מתאים הדבר שר' אלעזר יבזה וישפיל אדם על אודות מראהו החיצוני?

אמנם, על פי האמור למעלה יתיישב המעשה כפתור ופרח: הריקנות והכיעור שאודותם

דיבר ר' אלעזר היו בעיקר ריקנות וכיעור רוחניים. אותו אדם הי' בדרגא רוחנית פחותה ושפלה. וממילא הרי הוא "ריקה" – ריק מכל מעלה אמתית ומענייני רוחניות.

וכאשר נזדמן אותו אדם לפני ר' אלעזר, הכיר ר' אלעזר מיד שאין שום אפשריות לעוררו לענייני תורה ומצוותי, מאחר ואין בו ריח רוחניות, ועל כן הוכרח תחילה לשברו ולהשפילו ולומר לו את מצבו הרוחני האמתי: "ריקה, כמה מכוער אותו האיש".

ואכן, מיד פעלה שבירה זו באותו אדם, וענה לר' אלעזר "לך ואמור לאומן שעשאני" וכו'. בדברים אלו הכיר אותו אדם במציאות השי"ת, והרגיש שיש בו מעלה בעצם הדבר שהוא יציר כפיו של הקב"ה – "אומן שעשאני". יתר על כן, כאשר הכיר בכך שנברא על ידי הקב"ה, הרי המסקנה מכך היא שיש תכלית ומטרה לבריאתו, לעשות רצונו ית'. ונמצא שתיכף ומיד לאחר שהכניעו ו"שברו" ר' אלעזר, הכיר במציאות מי שבראו ובתכלית בריאתו.

רק ביהודי יש רצון פנימי תמידי לעבדו ית'

ומעתה תובן עומק הנהגת אברהם אבינו עם אורחיו שסירבו לברך לה':

בן נח מחויב באמונת ה' ובכפירת עבודה זרה, וממילא יש בו את היכולת להכיר בכך ש"יש בעל הבית לבירה זו". ועל כן הי' אברהם עוסק בפרסום אלקותו ית' בפה כל עובר ושב, והי' מבאר להם את מציאות הבורא ית"ש בריבוי הסברים. ואכן, היו חלק מאומות העולם שהיו מבינים ומאמינים ומברכים למי שאמר והי' העולם.

אמנם, כאשר פגש אברהם בני נח שגם לאחר ריבוי ההסברים והביאורים עדיין מיאנו לברך להקב"ה, הבין שהמונע מהם את האמונה הוא חומריות וגסות יתירה. ועל כן לא הייתה בידו ברירה אלא לשברם ולהשפילם, וזאת על ידי שהי' מביאם ל"עקתא", לדוחק וללחץ, והי' דורש מהם סכומים עצומים. ובמצב זה נשברה גסותם וגאוותם, ואז היו חודרים בהם הסבריו וביאוריו של אברהם אודות בורא עולם ומנהיגו, והיו מברכים לא-ל עולם שאכלו משלו.

אמנם, יש להדגיש שחילוק גדול יש בעניין ה"שבירה", בין התעוררות יהודי לבין התעוררותו של גוי:

נפשו האלוקית של יהודי חפצה תמיד לעבוד את השי"ת, ורצונו הפנימי הוא תמיד לתורה ומצוותי, אלא שפעמים שיצרו תקפו, ועל כן אין הדבר ניכר בו, ורצונו הגלוי הוא לענייני עולם הזה. וכאשר שוברים את מציאותו ומשפילים גסות רוחו, מיד מתגלה ומתעורר רצונו האמתי והפנימי, ואזי גם בגלוי הוא חפץ אך ורק לעשות רצונו ית'.

לעומת זאת, לגוי אין רצון פנימי ותמידי לעבדו ית', וגם אם שוברים אותו ומבטלים מציאותו הוא אינו מתעורר מאליו לעבוד את ה' ולהאמין בו. אלא גם לאחר השבירה

צריך ללמדו ולהחדיר בו את האמונה בכורא עולם ומנהיגו.

וזאת הייתה דרכו של אברהם להסביר לאורחים את מציאות השי"ת, ובראותו שהסבריו לא חדרו אליהם, משום גסות גופם ונפשם – ה' אברהם "שוכרם", ואזי היו הסבריו הקודמים יכולים לחדור בלבם, ולהביאם לברך לה' באמת.

גם אם מניח תפילין כדי להפטר מן ה"לחץ" – הרי זה ברצון פנימי ואמתי!

מהנהגת אברהם אבינו יש ללמוד הוראה נפלאה אודות חובת העבודה עם הזולת:

אין להסתפק בקירוב יהודים שנמצאים בביתו, אלא חייבים לצאת אל ה"רחוב" ולפעול גם עם העוברים ושבים לקרבם לתורה ומצוותי. והשתדלות זו עלי' להיעשות בכל הדרכים האפשריות, ואם הדרך לקרב יהודי אל אבינו שבשמים היא על ידי שמאכילים ומשקים אותו, הרי צריך להאכילו ולהשקותו וכיוצא באלו, ולקרבו לעבודתו ית' בדרך המתאימה.

יתר על כן, אם הברירה היחידית לקרבו היא על ידי מצב של "עקתא" – שילחוץ אותו בדרכי נועם, "לחץ" המותר על פי התורה ש"דרכי" דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום" (משלי ג, יז), הרי צריך ללחצו שיקיים את המצוות.

ואם ישאל השואל, איזו תכלית ואיזה תוכן יש במעשה שנעשה מתוך "עקתא" ודחק? הרי הוא אומר את הברכה ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל – ללא רצון ובלא לב, רק כדי להפטר מן ה"לחץ", ומה תועלת יש בדבר?

הנה המענה לכך הוא מנהגת אברהם אבינו עם אורחיו, והרי הדברים קל וחומר: ומה בני נח שאין להם רצון פנימי לעבודת ה', ומכל מקום לחצם אברהם אבינו לברך לו ית', והצליח בכך, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר אודות יהודי, לאחר מתן תורה – הרי יש בו רצון פנימי ותמידי לעבוד את ה', ואפשר שעל ידי לחץ זה התעורר בו אותו רצון באופן גלוי, והמצווה שעושה היא מתוך רצון אמתי. ועד ש"מצווה גוררת מצווה" (אבות פ"ד מ"ב), והרי הוא בא לקיום התורה ומצוותי' בשלימות.

פנינים

דרוש ואגדה

מי הציל את לוט?

מצינו בדברי רז"ל דנחלקו איזה מלאך הציל את לוט, די"א מיכאל הציל את לוט (כ"מ פו, ב), וי"א רפאל (כ"ד פ"ג, ב).

ויש לבאר טעם הפלוגתא בהקדים מה שמצינו דעל הפסוק "ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחרוך" (פרשתנו יט, יז) פירש רש"י (ע"פ המדרש) "אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול ואינך כדאי לראות כפורענותם ואתה ניצול". והיינו, שגם לוט הי' רשע.

אמנם, בזהר (ח"א קז, ב) פירש "בשעתא דדינא שרי בעלמא הא אתמר דלא ליבעי לבר נש לאשתכחא בשוקא בגין דכיון דשריא דינא לא אשגח בין זכאה וחייבא ולא בעי (לאסתכלא) לאשתכחא תמן . . . ובגין כך ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחרוך וגו'". והיינו, שלוט הי' "זכאה", רק שבשעת הדין לא משגיחים בין הזוכים והחייבים.

ונמצא, דנחלקו רז"ל באם לוט הי' צדיק או רשע.

והנה, מיכאל הוא המקריב נשמותיהם של צדיקים (עיין חגיגה יב, ב). משא"כ רפאל שייך לעבודת התשובה, שהרי תשובה מביאה רפואה לעולם (עייג"כ זח"ב קמו סע"א).

ומעתה י"ל דלמ"ד דלוט צדיק הי', הצילו מיכאל השייך לצדיקים, ולמ"ד רשע הי', הצילו רפאל השייך לתשובה. ולכן רש"י שכתב (כנ"ל) דלוט רשע הי' פירש (פרשתנו יח, ב) שרפאל הצילו.

(עיפ אנרות קודש חייג עמ' טז)

עקידה בישמעאל?

קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק

את בנך – אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך. אמר לו זה יחיד לאמנו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת. אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו את יצחק (כב, ב. רש"י)

לכאורה תמוה, היאך עלה על דעתו של אברהם שהכוונה לישמעאל, עד שגם אחרי שהקב"ה אמר לו "את יחידך אשר אהבת" עדיין חשב שאולי מדובר על ישמעאל?

ויש לומר הביאור בזה ע"ד הפנימיות:

בזמן העקידה כבר שב ישמעאל בתשובה, שהרי מזה שהוא הי' משני הנערים שהלכו עם אברהם למעשה העקידה (רש"י פרשתנו כב, ג) למרות שלפני זה גרשו אברהם, משמע שכבר אז עשה תשובה.

והנה מצינו מעלה בעבודת התשובה שבכוחה גם זדונות נעשות לו כזכיות (ימא פו, ב). ונמצא, שבענין זה גדלה מעלת התשובה גם על עבודת הצדיקים, שהרי אין בכח הצדיקים להעלות לקדושה כי אם דברי הרשות, ודווקא בכח עבודת התשובה ניתן להעלות גם את הזדונות להיות כזכיות.

ועפ"ז יש לבאר מה שקא סלקא דעתיה דאברהם ד"בנך את יחידך אשר אהבת" הוא ישמעאל, שזהו מצד העילוי דתשובה שבישמעאל, שלא הי' גם ליצחק הצדיק.

(עיפ לקוטי שיהות חט"ו עמ' 178-9 הע' 49)

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

תוכן איסור הסתכלות בקשת

יבאר דאיסור ההסתכלות היינו שלילת התבוננות יתירה בשכינה ודרכי' / עפ"ז יבאר דיוק ל' רש"י בפרשתנו גבי דברי אברהם לפני ה' במעשה העקידה

בפרשה שם. ועד"ז נקט האברבנאל. וצ"ע בשייכות הדברים.

וית' בהקדים דהנה מהאי טעמא דפ' נח מברכים על ראיית הקשת "ברוך זוכר הברית" כמבואר בברכות נט. (ובטוש"ע שם. ומובא נמי בסוגיין גופא להלן ע"פ גירסת העין יעקב, וראה הגהות הב"ח). ולכאורה תרתי דסתרי יש כאן, כי כדי לברך צריך לראות בעיני בשר, כלשון הש"ס בברכות שם "הרואה את הקשת כו' מברך כו'". והנה בב"י לטאו"ח שם, גבי איסור ההסתכלות, כבר הביא מהאבודרהם ד"גשאל הרא"ש איך מסתכלין בקשת כשמברכין והא אמרינן שהמסתכל בקשת עיניו כהות, והשיב דאין "מסתכל" כ"רואה", כי המסתכל מוסיף ומדקדק בהבטתו יותר מהרואה ואסור" (וראה נמי פרישה שם דכוונת הב"י היא דלזה כיוון הטור במאי דנקט בדוקא דהאיסור הוא

גרפינן במתני' ריש פ"ב דחגיגה "כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם", ולהלן בגמרא טז. "מאי היא, ר' אבא אמר זה המסתכל בקשת כו', דכתיב [במחזה מרכבה דיתחזקאל] כמראה הקשת אשר יהי' בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה'", ולהלן שם דהמסתכל בקשת עיניו כהות כו' (ואיסור הסתכלות בקשת הובא לדינא בטוש"ע או"ח ר"ס רכט). ולפום ריהטא נראה בכוונת ר' אבא דטעם איסור ההסתכלות בקשת הוא משום דהוי כעין הסתכלות במראה השכינה כיון ש"מראה הקשת . . . כן מראה הנוגה סביב גו" (וראה בראשית רבה לה, ג דהקשת היא "דבר שהוא מוקש ליי"), ועיי' ל' הר"ח לחגיגה שם "זה המסתכל בקשת ואומר כגון זה דמות ה'". אולם עיי' ברמב"ן בפ' נח שנקט דהך איסורא שייך להא דהקשת אות היא שלא יהי' עוד מכול, כמבואר

לפי שזה מרמז על ההסתכלות וההתבוננות בענייני מעשה מרכבה, שזהו היפך כבוד קונו, לפי שעניינים אלו צ"ל בהסתר דוקא, כאריכות הסוגיא ר"פ ב דחגיגה, ו"כבוד אלקים הסתר דבר" (עיי' בירוש' כאן פ"ב ה"א), כיון שהם למעלה מהשגת השכל האנושי וההתבוננות בהם תביא לידי שאלות וספיקות כו'. ועפ"ז נמצא דשני העניינים שבמתני' דחגיגה הנ"ל - (א) האיסור לדרוש במעשה מרכבה אפילו ביחיד "אא"כ הי' חכם כו'", (ב) "כל שלא חס על כבוד קונו" (שלפי ר' אבא קאי על המסתכל בקשת) - תוכנם חד.

ומעתה י"ל דמחזור היטב הא דתוכן איסור זה שייך גם לאות הקשת, כי מצד "כבוד קונו" אין ראוי להסתכל ולהתבונן בתוכן ענין הקשת, כיון שיכולה להתערור עי"ז שאלה וקושיא על הנהגתו של הקב"ה, שבהמשך אלי' ניתן אות הקשת (עיי' באברבנאל שם). דהנה הטעם שלא יהי' עוד מבול על הארץ (שע"ז בא אות הקשת) מפורש בקרא דפ' נח "לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו", והרי סברא זו עצמה שימשה כטעם להבאת המבול, כמש"נ לפני גזירת המבול "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום". ומה נשתנה שכתחילה סברא זו חייבה להביא המבול, ואח"כ נהפך שסברא זו עצמה תחייב שלא להביא עוד מבול על הארץ? ! (כקושיית האברבנאל שם, ונתבאר יישוב לזה בדרושי החסידות ואכ"מ). ועוד זאת: כיון שהקב"ה ברא את האדם מלכתחילה באופן ש"יצר לב האדם רע מנעוריו", הרי ודאי שהי' ידוע לפניו

"להסתכל בו הרבה". ועיינ נמי בערוך מע' קשת, שהביא הא דהרואה קשת מברך כו', והוסיף "והא תנן כל שלא חס על כבוד קונו כו'" - "פירוש, מהרהר בלבו שיש דמות כדכתיב כמראה הקשת גו' והרואה בקשת אסור לו להסתכל בו, היינו הבטת ביותר כדי שלא יראה דמות כבוד ה', אלא יהפוך פניו ממנו ויברך כו'". ועיי"ע ערכי הכינויים (לבעל סדר הדורות) מע' ראי'. יד מלאכי (כלל ה"א אות קעט). שד"ח כללים מע' הה"א (כרך א' קטו, ב. כרך ח א'תרפא, ב ואילך). וש"נ).

וי"ל דאין הכוונה רק הסתכלות ועינין ארוך בעינים, אלא גם התבוננות והרהור עמוק במה שרואה, עיי' אור התורה להצמח צדק (שיר השירים ע' שלא) בביאור ל' המשנה "הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה כו'", ד"אין הפי' כפשוטו להסתכל בג' דברים בבחי' ראי' עין הגשמי כ"א ההסתכלות הוא בראית השכל ע"י ההתבוננות כו'".

ויעפ"ז מוכן גם לענין שלילת הסתכלות בנושא שבסוגיין, דאין זה סתירה להא ד"היו עיניך רואות את מוריך" וכו', וק"ל].

והנה, כנ"ל השייכות בין קשת לכבוד קונו הוא מפני "מראה הקשת" שראה יחזקאל במרכבה, ובפרט ע"פ המסופר לעיל בסוגיין יד: דכאשר דרש ר' יהושע במעשה מרכבה "נתקשרו שמים בעבים ונראה כמיץ קשת בענן", שמזה מוכן עוד יותר, שמראה הקשת שייך למעשה מרכבה [וראה בזה בארוכה בלקו"ש ח"ז, אבות פ"ב]. וזהו תוכן האיסור להסתכל בקשת,

של תמי' כלפי מעלה, ואינה מוסבת על "שיחות" (דברי) הקב"ה, אלא על דברי אברהם ("שיחתי"). ויל"ע בעדיפות גירסא זו במדרש, ומהו תוכן הקדמה זו, שלכאור' היא שפת יתר, ולמה לא התחיל תיכף בגוף הענין "אתמול אמרת כו"?

ו"ז דכוונת רש"י היא לזה גופא, להדגיש שכוונת אברהם לא היתה לתמוה על דברי הקב"ה, כי אין לומר שאברהם אבינו הרהר אחרי מדותיו של הקב"ה [ועיי"ע ברש"י לך יב, י ולהלן ס"פ שמות], אלא לפרש לפני הקב"ה את כוונתו (של אברהם) בדבריו הקודמים לזה. ומעתה מחזור היטב הא דנקט כאן רש"י שם בעל המאמר (ולא בכל מקום דייק לציין שם בעל המאמר כידוע), ובזה גופא נקט דוקא הגירסא ר' אבא. דיש לומר, דאליבא דר' אבא אין לפרש דברי אברהם כמתמי' על דברי ה' כי לשיטתו אזיל, דשאלות ותמיהות על סתירה בדברי הקב"ה - "אתמול אמרת כו" וחזרת ואמרת כו" - הוה היפך הנהגה של "חס על כבוד קונו", אלא כוונתו היתה אך ורק לפרש לפני הקב"ה "את שיחתי", כנ"ל באורך.

ו"ח עור בלקו"ש חל"ה וירא ג בארוכה ביאור תוכן ל' אברהם לגירסא זו, "אפרש לפניך את שיחתי", על איזו "שיחה" דאברהם קאי שבא לפרשה עתה לפני ה', שהוא בהמשך לחילופי דברים בין אברהם להקב"ה המרומזים בכתובים שלפנ"ז, עיי"ש ותמצא נחת].

ית' שסו"ס יבוא לידי מצב ש"יצר מחשבות לבו רק רע כל היום", ואעפ"כ ברא הקב"ה את עולמו, ומה נתחדש אח"כ שבגלל זה כתיב "וינחם ה' כי עשה את האדם"? (עיי' בפרש"י שם גבי קושיית האפיקורוס ואכ"מ). וזהו דקאמר ר' אבא ש"המסתכל בקשת" - היינו המעיין ומתבונן בתוכן אות הקשת - ה"ז בגדר "לא חס על כבוד קונו", כי התבוננות זו יכולה לגרום אצלו לספיקות אודות הנהגת הקב"ה.

ועפכ"ז יש לבאר מילתא בפרשתן. דכתיב בעקידה "ויאמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה גו", ובפרש"י על "כי עתה ידעתי" הביא מאמר בשם ר' אבא "אל אברהם אפרש לפניך את שיחתי אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ירך אל הנער אל הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו אסקתי אחתי [העלית אותו - הורידו]. ומקורו במדרש רבה, אבל התם גרסינן דבעל המאמר הוא ר' אחא ורש"י שינה מן המדרש וגריס ר' אבא.

ו"י דבשינוי זה טמון הביאור לעוד שינוי מהותי בין גירסת המדרש לפנינו לגירסת רש"י, דהתם גרסינן "התחיל אברהם תמי', אין הדברים הללו אלא דברים של תימה, אתמול אמרת כו", היינו שאברהם תמה על הנהגת הקב"ה, משא"כ בפרש"י הגירסא "אל אברהם אפרש לפניך את שיחתי" - שלשון זו אינה ביטוי

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

לדעת להעריך את הטובה

ימים שלימים לא יספיקו כדי להודות להשי"ת על חסדו

במענה על מכתבה . . בו כותבת אודות מצב הבריאות וחוות דעת הרופא.

מובן הוא, שמכיון שהוא - הרופא - אומר שאם ישמרו את הדיאטה, אפשר להסתדר ללא ניתוח שנה שנתיים או יותר, אין מקום לחשוב על ניתוח, ובפרט שמזמן לזמן נוספות דרכים חדשות בטיפול במצב כזה, ולכן יתכן מאוד מאוד שכלל לא יהי צורך בניתוח, וזה תלוי בשליטה העצמית שלה, לא להתרגז ולשמור פחות או יותר את הדיאטה ובאופן כללי את הוראות הרופא המומחה,

ואם תתבונן ולו לזמן קצר באלו מקומות היו לפני שנים אחדות, ומאות אלפי יהודים נמצאים שם גם היום, מצבם שם ושלה כאן, אזי ימים שלימים לא יספיקו להודות להשם יתברך על חסדו, ואז רואים איזה מקום קטן תופסים הקשיים שישנם כעת לעומת חסדי השם יתברך האמורים לעיל, ובטוחני שבהחלט מיותר להרחיב הביאור בזה.

(תרגום מאגרות קודש הי"ד עמ' קנא)

כאשר מעריכים את הטובה שהשי"ת נותן,

זה ממשיך את הברכות מהשי"ת

במענה על מכתבו:

תוכנו מפליא אותי. הוא עצמו הרי כותב שאני בקשתי ממנו לכתוב לי ולהודיעני כאשר המצב ישתפר. הוא לא עשה כן, אלא המתין עד שמהו 'נתקע' לאחר השיפור. ורק אז הוא מודיע.

ידוע המבואר בספרים הקדושים, שכאשר רואים חסדים מהשם יתברך, יש להעריך

אותם במלוא המידה ולהודות לו באופן המתאים, היינו שהתודה באה לידי ביטוי בהוספה בעניינים של תורה ומצוות, שכאשר מעריכים את הטובה שהשי"ת נותן, זה ממשיך את הברכות מהשם יתברך, והשם יתברך עוד מוסיף בזה, אך אם כשמגיעה הטובה, מקבלים זאת כדבר מובן מאליו ולפעמים אפילו כהמצאה אישית שהוא פעל בחכמתו וכדומה, הרי לא זו בלבד שאין זה מביא להוספה בתורה ומצוות אלא לפעמים אף להיפך, כי מרגישים בטחון בעצמם, ואם כן, אין זה פלא אם אחר כך 'נתקע'.

מובן, שזה שבקשתי ממנו להודיעני על השיפור, הכוונה בכך היתה לעוררו להתבונן כיצד השם יתברך מתנהג עמו בחסד וברחמים, ועל ידי זה תתחזק עוד יותר הטובה.

והשי"ת יעזור לו שלפחות מכאן ולהבא יעשה כאמור לעיל...

(תרגום מאגרות קודש חפ"ו עמ' כג)

להאיר את המצב כמו שהוא

במענה על מכתבו . . בו כתב אודות מצב הבריאות, שלו ושל זוגתו תחי' וגם אודות פרנסה.

מפליא אותי סגנון מכתבו, שלאחר שראה במו עיניו את חסדיו הגלויים של השי"ת ואת הניסים שלו כאשר ניצל מהמחנות וכו', כעת בהמצאו במקום שהסכנה – ר"ל – כלל איננה, נשאר הוא בשאלה – "מאין יבא עזרי"? ושוכח שמיד אחר כך הרי כתוב "עזרי מעם ה'".

מובן מאליו שאין כוונתי בזה לומר מוסר, והרי ידוע גם מאמר רז"ל "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו" ו"הוי דן את כל האדם לכף זכות", רצוני רק להאיר את המצב כפי שהוא, ואז יראה עד כמה עליו להיות חזק בבטחון בבורא עולם ומנהיגו, וככל שהבטחון יהי' חזק יותר, כך יראה מהר יותר הוספה בברכות מהשם יתברך.

זה עוד יותר נוגע במצבו, שאפילו בחיפוש עבודה או ענין אחר של פרנסה, הזולת חש עד כמה הוא עצמו בטוח שיקבל את העבודה ואת הריוח וזה משפיע על הזולת למלא את דרישתו, וכפי שרואים זאת במוחש.

מובן מאליו שיש לעשות גם בדרך הטבע, אבל האמור לעיל נכלל גם בטבע, מובן גם שיש להוסיף בענייני מצוות, שזהו הצינור והאמצעי להגדיל את הברכות מהשם יתברך במה שנחוק.

(תרגום מאגרות קודש חפ"ו עמ' רכז-רכו)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

לנגב את הבוץ

ר' יעקב ליב הי' בוכה רבות באמירת סליחות. כששאלוהו, ר' יעקב ליב מדוע אתם בוכים? ענה: הלילה, אינני בוכה, אני מנגב את הבוץ המתאסף במשך כל השנה

תפלה אחת שלו...

בליובאוויטש הי' יהודי בשם ר' יעקב ליב, יהודי פשוט אך ירא שמים גדול. עוד בהיותו ילד תום - נולד בראסאסנע, כעשרים וויארסט מליובאוויטש - שמע מר' אברהם המלמד שני מאמרים שנחרטו עמוק בלבו.

שני המאמרים הם: א) מאמר הגמרא בסנהדרין (דף כב, ע"א): "המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכנה כנגדו". ב) מאמר הגמרא בשבת (דף לא, ע"א) "נשאת ונתת באמונה?". וכשאותו בחור יעקב ליב נעשה לחתנו של אליהו הבודחן והתפרנס כחנווני - קיים את ה"נשאת ונתת באמונה".

בשנות ילדותי הי' כבר ר' יעקב ליב אדם ישיש. בגיל ששים מסר את חנותו לילדיו, לו ולאשתו היתה דירת-חורבה קטנה ליד "בנימיני'ס שטיבל" בו שימש כשמש בהתנדבות, והתפרנס מגנו ומעבודת אשתו במריטת עופות, אספקת ירקות שונים ועזרה בשמחות. הסבא, הרבי מהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אמר לאחד מגדולי החסידים באותה תקופה, משכיל חסידי שהי' בקי בכל ספרי החסידות הנדפסים ודיבר חסידות בביאורים והסברים עמוקים: עליך להסתכל על תפלתו של יעקב ליב השמש, תפלה אחת שלו שווה יותר מכל ההשכלה שלך.

מנגב את הבוץ המתאסף במשך כל השנה

ר' יעקב ליב הי' בוכה רבות באמירת סליחות. כששאלוהו, ר' יעקב ליב מדוע אתם בוכים? ענה: חלילה, אינני בוכה, אני מנגב את הבוץ המתאסף במשך כל השנה.

המלמד שלי החסיד ר' ניסן נ"ע סיפר על תשובתו זו של ר' יעקב ליב לאבי (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע), ואמר אבי: במאמרי הגמרא והמדרש המשבחים את היהודים הפשוטים, ישנן שתי התבטאויות. בגמרא סנהדרין (דף לז, ע"א) כתוב: "אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרימון", במדרש רבה (בראשית פל"ב) כתוב: "הריקין שבכם רצוף תשובות כרימון".

"מצוות" ו"תשובות" הן יראת שמים והשכלה, יהודי ירא שמים פשוט הוא גם בעל השכלה, אלא שזה מתבטא בצורה עצמית פשוטה.

תשובתו של ר' יעקב ליב שאין הוא בוכה, אלא הוא רק מנגב את הבוץ שהתאסף במשך כל השנה – הרי היא כל אריכות הענין שאב-הסבא, הרבי האמצעי מסביר בהסברות השכלה עמוקות בענין של "חומת בת ציון הורדי כנחל דמעה", "היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה" "אם תכבסי בנתר וגו'". יש בכי' ויש בכי', יש בכי' הבאה מהתרגשות גדולה ומכיוון המוח, ויש בכי' הבאה מתוך הלב. אכן גם בבכי' זו ישנה התרגשות, אך אין היא העיקר.

אב-הסבא מסביר את כל הדרגות שבדמעות, ור' יעקב ליב, היהודי הפשוט, אינו יודע מכל הביאורים והסברי ההשכלה הללו ואומר בשפתו הפשוטה שאין הוא בוכה חלילה, ואם הוא כן בוכה, הרי אין זה שהוא בוכה, הוא רק מנגב את הלכלוך.

שני הסיפורים אודות ר' יעקב ליב, דברי הסבא ודברי אבי – כל אלה סיפר לי המלמד שלי ר' ניסן.

מעלתם של היהודים הפשוטים

מכל סיפור, גם מחסיד, יש ללמוד דרך בעבודה, מכל שכן שמסיפור של רבי צריכים ללמוד דרך סלולה בעבודה.

עד כמה העריכו רבותינו הקדושים, כ"ק אבותי נ"ע, גם את היהודי הפשוט ביותר, כל הנהגה טובה היתה אצלם מעין טהור של מעלות ישראל, והם התייחסו ליהודים הפשוטים ביותר באהבת ישראל בלתי מוגבלת.

(ספר השיחות ה'תש"ג מתורגם ללה"ק עמ' קעד-קעה, מתוך ספר השיחות ה'תש"ג עמ' 171 ואילך)

הוספה

לקט מתוך דברות קודש
בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא עריכה,
באופן שנאמרו, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

לימוד התורה - יסוד ובסיס בית בישראל

בימים עברו לאחר החתונה נסעו ללמוד אצל הרבי / יסוד ובסיס בית בישראל
כדבעי / ברפואת הגוף לא סומך על עצמו - כ"ש בעניני הנפש / כשלומד כדבעי
הפרנסה תרדוף אחריו! / אין דבר כזה להיות 'יהודי עצמאי'!

זקני, הרה"ח כו' ר' מאיר שלמה הלוי ינובסקי, הי' בין ה"יושבים" אצל אדמו"ר
מהר"ש.

...בימים ההם, טרם שנוסדה ישיבת תומכי תמימים - היו אברכים שמיד לאחרי
החתונה היו נוסעים לליובאוויטש לשהות במחיצת אדמו"ר מהר"ש, והיו מתעכבים -
כל עכבה לטובה - זמן ממושך, כדי לעסוק בלימוד התורה, נגלה וחסידות, באופן של
התיישבות, שלכן נקראו בשם "יושבים".

בנוגע לזמן שלפני הנישואין - לא הי' כל חידוש בכך שכל היום כולו הוקדש ללימוד
התורה, מאי קא-משמע-לן, כיצד יתכן באופן אחר !?

ואדרבה - הדיבור וההתעוררות בענין זה הי' נחשב לבושה, היתכן שחושבים שיש
קס"ד באופן אחר, שצריכים לדבר ולעורר על כך !

בחור שנעשה בר מצווה, ואפילו לפני בר מצווה, בתקופת החינוך - עוד לפני שהתחיל
לחשוב אודות כסף, כבוד וכו' הי' מונח אצלו בפשיטות שכל ענינו אינו אלא לימוד
התורה.

- בנוגע לזמני הלימוד בישיבה, מאי קמ"ל, אלא אפילו בזמנים הפנויים מלימוד, זמני
האכילה ושתי', זמני השינה וכו', גם מזמנים אלו היו "גוזלים" כדי ללמוד תורה.

הנחה זו הושרשה אצל כל בחור - מהאוויר שנשם בבית בו נולד גדל והתחנך, ובודאי לא הי' צורך לערוך התוועדות למטרה זו, או להתעוררות מיוחדת - מצד חודש אלול וכיו"ב.

גם כשעוסק בפרנסה - העיקר לימוד התורה

יתירה מזה:

אפילו כשהתקרב לעונת השידוכין והגיע זמנו לישא אשה, שאז הוצרך להתחיל לעסוק במשא ומתן, ע"פ דברי הרמב"ם ש"דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחילה, ואח"כ יקנה בית דירה, ואח"כ ישא אשה" - ידע גם אז שעיקר ענינו בלימוד התורה, ובלשון המשנה "תורתך קבע", גם ביחס לזמני היום שרוב היום הוקדש ללימוד התורה, ורק משך זמן מסויים ביום עסק במשא ומתן.

ולא עוד, אלא כאשר מגיע הזמן שבו צריך הי' להפסיק לימודו כדי לעסוק במשא ומתן - מצטער על כך, ולפעמים צריכים להזכיר לו שהתחייב לפלוני (שמשלם לו את השכירות) לעסוק במלאכה פלונית במשך זמן מסויים, ובמילא, חייב לעשות מלאכתו באמונה - ולא כאותם שמחפשים ומשתדלים ככל האפשרי אולי יעלה בידם לעסוק בפרנסה במשך שעות נוספות, כדי שעל ידי זה ישתכרו עוד פרוטות אחדות!...

ומובן, שלא היו צריכים להסביר לו ולעוררו על דבר נתינת צדקה - לכל הפחות מעשר, ואפילו יותר ממעשר.

יסוד ובסיס בית בישראל

החידוש הי', איפוא, בהנהגה שלאחרי הנישואין - שהיו נוסעים לליובאוויטש להתעכב זמן ממושך לעסוק בלימוד התורה, נגלה וחסידות, שכן למרות העובדה ש"ריחים בצווארו", ולמרות ההתחייבות שקיבל על עצמו ב"כתובה" "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", ומה גם שישנו הציצוי ד"נקי יהי' לביתו שנה אחת" - הרי זה באופן ד"סבר וקיבל" וכו'.

ותקופה זו - שבו היו יושבים בליובאוויטש - היתה היסוד והבסיס שעליו בנו את ביתם למשך כל ימי חייהם, כלומר, מלבד עצם העילוי במשך תקופת היותם "יושבים" נעשה דבר גם "חותמת" על כל משך הזמן שלאחרי זה.

האמור לעיל אינו רק סיפור מתקופת העבר, אלא גם הוראה ולימוד בנוגע לימים אלו:

בימינו אלו יש צורך, לדאבוננו, לעורר אודות גודל ההכרח והחשיבות כו' להקדיש את כל היום ללימוד התורה גם בנוגע לבחורים שאין עליהם עול הפרנסה - אע"פ שזהו דבר הכי פשוט.

אין להתייעץ עם היצר הרע

ובכלל, יש צורך לעורר שבכל הקשור למצב הרוחני - אין לסמוך על עצמו, ועל אחת כמה וכמה שאין לסמוך ולהתייעץ עם . . היצר הרע. לשאול אצלו, האם להמשיך ללמוד זמן נוסף, או שאפשר להפסיק בלימוד וללכת . . ל"פיצרי" וכדו'!

ובמכל שכן וקל וחומר: אם בנוגע לבריאות הגוף יודע כל אחד ואחד שאין לסמוך על עצמו, אלא, על כל מיחוש כו', הולך מיד להתייעץ עם הרופא, ולא עוד, אלא שמשלם לו שכרו בכסף מלא - הרי בנוגע לבריאות הנפש, על אחת כמה וכמה שאי אפשר לסמוך על עצמו!

אבל אף על פי כן, גם במצב ההווה יכולים לפעול בכל האמור לעיל - לא מיבעי בנוגע לבחור לפני הנישואין, שאין עליו עול של פרנסה, "ריחים בצווארו", ובמילא, צריך להיות כל עסקו, במשך כל היום, בלימוד התורה,

ועל דרך זה לאחרי הנישואין, שאז חייב - על פי תורה - לעסוק גם בענייני פרנסה, שצריך לקבוע עיתים לתורה, ובאופן של "עשה תורתך קבע", קביעות בנפש.

אלא עוד זאת, שהיסוד ובסיס לחיי הנישואין צריך להיות באופן של התעסקות בלימוד התורה באופן של התיישבות למשך זמן - ע"ד ובדוגמת הנהגת האברכים ה"יושבים" בליובאוויטש.

הפרנסה תרדוף אחריו

וכאשר היסוד דחיי הנישואין הוא באופן האמור - הרי זה פועל על כל המשך החיים שלאחרי זה, לאורך ימים ושנים טובות, הן בנוגע לענייני הרוחניים (עבודת ה', לימוד התורה וקיום המצוות), והן בנוגע לענייני הגשמיים (ענייני פרנסה וכיו"ב).

כלומר, שענייני העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות הם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה,

ועל דרך זה בנוגע לפרנסה, שאינו זקוק ליגיעה וכו' אלא הפרנסה רודפת אחריו...

על דרך ובדוגמת הנהגת הבעש"ט - כסיפור שהי' זקוק לפלוני ודפק על החלון ומיד המשיך בדרכו וכו' וביאר לתלמידיו (על תמיהתם - ממה נפשך: אם זקוק לפלוני, מדוע לא המתין לו. ואם אינו זקוק לו - מדוע דפק על חלונו?!):

שעל פי תורה צריך להיות ענין של עשי', "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", ולכן, הדפיקה על החלון נחשבת כבר לעשי', ואת השאר יעשה כבר הקב"ה!

להכניס לימוד תשב"ר קודם לדירה

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר פעם אודות הכנת דירת מגוריו בתקופת נישואיו (שלצורך זה הוסיפו ובנו חלק נוסף להבנין שישמש דירת מגורים עבורו) - שקודם שנכנסו לדור בדירתם, הזמינו להדירה ילדים קטנים מה"תלמוד-תורה" העירוני שילמדו שם משך זמן, ורק לאחר"ז נכנסו לדור בהדירה.

ובהקדמה - שכאשר שומעים סיפור אודות יהודי שמסר עצמו על הנהגת ישראל, ובפרט שהוא בעצמו סיפר זה, צריכים לידע שאין זה סיפור דברים בעלמא, אלא יש בו הוראה.

ובנוגע לעניננו - יש בסיפור זה הוראה עבור אלה שעומדים בתקופת הנישואין, או אלה שיוצאים לעולם לבנות מעמד ומצב חדש בחיים שבו יעסקו בעניני פרנסה, וכפי שאומרים כאן: להיות אדם עצמאי ("זעלבסטשטענדיק").

אין אפשרות להיות "יהודי עצמאי"!

מאמר המוסגר:

האמת היא שאצל יהודים לא שייך המושג להיות "אדם עצמאי", שכן, להיות "אדם עצמאי" - שאין עליו מושל - ה"ז רצונו של "עבד כנעני"

[דרגא הכי נעלית - או הכי תחתונה - בעבודות] ש"בהפקירא ניהא ל"!

- כ"ק מו"ח אדמו"ר מספר אודות תקופת מאסרו, שכאשר הביאוהו אל החקירה - חקירה קשה, שבסיומה נגזר עליו עונש מיתה רח"ל - אמר להם שקודם שיענה להם על השאלות שישאלוהו, ברצונו לספר להם סיפור, וכאשר השיבו לו, שבמקום זה רק עונים על מה ששואלים, ולא מספרים מעשיות, וכי אינו יודע באיזה מקום הוא נמצא?! השיב להם, שהוא יודע היטב באיזה מקום הוא נמצא - מקום שפטור ממזוזה, כמו בית-הכסא ובית-המרחץ . . וכמו כן מספר כ"ק מו"ח אדמו"ר ברשימותיו, שבהזדמנות קודמת, שאלוהו במה התעסקותו, והשיב להם שעוסק בלימוד תורה עם יהודים ובהפצת תורת החסידות, ובשמעם אותיות כאלה . . שאלוהו ג"כ האם יודע הוא באיזה מקום נמצא?! והשיב להם, שהוא יודע היטב באיזה מקום הוא נמצא - מקום שנאמר עליו "לה' הארץ ומלואה...!"

סיפור זה - שסיפרו כ"ק מו"ח אדמו"ר בעצמו - מהוה הוראה לאלה שאומרים שרצונם להיות עצמאיים, וחושבים שקיימת מציאות כזו - שעליהם לידע ש"לה' הארץ ומלואה", והקב"ה הוא בעה"ב בכל מקום!

אלא מאי, צריכים לעסוק בדרך הטבע בענינים הקשורים לבני חיי

ללימוד התורה של ילדים קטנים. ובוזה גופא צריכה להיות ההשתדלות בנוגע לילדים קטנים שלומדים ב"תלמוד תורה" - "בני עניים" [כפי שהי' נהוג ברוסיה שהעניים שידם לא היתה משגת לשלם עבור המלמדים ב"חדרים", היו שולחים את ילדיהם ל"תלמוד תורה" שהחזקתו היתה על חשבון העיר או העיירה], כמארוז"ל "הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה" - בני עניים בגשמיזות, ובדורותינו אלה נוגע יותר ההשתדלות ביחס לבני עניים ברוחניות.

וענין זה - ההשתדלות בנוגע ללימוד התורה דילדים קטנים - הוא ההתחלה הראוי' לבנין בית בישראל, שיהי' בעזה"י בנין עדי עד, ולהצלחה בהיציאה לעולם לעסוק בעניני פרנסה, ולזכות לבני חיי ומזונא רויחא.

(פורים תשי"ב)

התנהגות כדבעי בבית - מתחילה בלימוד התורה

...כדי שההנהגה ד"ראה חיים עם אשה" אשה ממש - תהי' כדבעי למהוי - צריך להיות תחילה המעמד ומצב ד"תורה גוי' מורשה", היינו, שקודם הנישואין צריך להקדיש כמה וכמה שנים להתעסק בלימוד התורה בהתמדה ושקידה, ללא "עול דרך ארץ" כלל, ועד"ז גם משך הזמן אחר

ומזונא רויחא, כמ"ש "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", ובמילא, צריכים לקיים מצות התורה: "תעשה", וכל השאר יעשה כבר הקב"ה.

אבל להיות "עצמאי", "נפרד", "לי יאורי ואני עשיתי" - ה"ז דרגא הכי נמוכה שקיימת בקליפה וסט"א, שיכולה להיות רק אצל "עבד כנעני", שצועק ש"בהפקירא ניחא ליי".

יסוד הבית - לימוד הבל שאין בו חטא

ובנוגע לעניננו:

כאשר באים מד' אמות של תפלה וד' אמות של תורה ועומדים לצאת לאויר העולם, לבנות בית בישראל, ולהתחיל לעסוק בעניני העולם, "בכל אשר תעשה", לעשות כלים בדרך הטבע בנוגע לבני חיי ומזונא רויחא,

- ודוגמתו בכל יום: התחלת היום היא באמירת "מודה אני" וההמשך לזה בתפלה, שאז נמצא במעמד ומצב שאינו שייך לעניני העולם, להיותו עומד לפני המלך, "דע לפני מי אתה עומד, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה", ו"מבית הכנסת לבית המדרש", ורק לאחר"ז יוצא לעסוק בעניני העולם, "הנהג בהם מנהג דרך ארץ" -

צריכה להיות ההתחלה בזה כבסיפור הנ"ל - להשתדל בנוגע

ועד שמצינו שתלמוד תורה ונישואין הושוו זה לזה (לענין יציאה מארץ ישראל ומכירת ספר תורה).

ומכיוון ש"אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו", על כרחך צריך לומר שניתנו הכוחות הדרושים לכך שענין הנישואין לא יהי' בסתירה ללימוד התורה, וגם לאחר הנישואין יוכל לקיים מצוות תלמוד תורה באופן ד"והגית בו יומם ולילה".

(שי"פ וישב תשי"א)

הנישואין - כמ"ש רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה ש"גם אחר הנישואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה גדולה כ"כ כו".

- החיוב ללמוד תורה הוא חיוב תמידי, כמ"ש "לא ימוש גו' והגית בו יומם ולילה", במשך כל ימי חיי האדם; אבל המדובר כאן הוא אודות תוספת התמדה ושקידה בלימוד התורה מתוך חיות ולהט ("שטרעם") כו', שענין זה אינו יכול להיות כ"כ בשעה שעסוקים בטרדות הפרנסה, כי אם קודם הנישואין, וכאמור גם ב' או ג' שנים אחר הנישואין.

(שבועות תשכ"ג)

מצוות נישואין ולימוד תורה לא סותרות

על פי תורה ישנו חיוב הן בנוגע ללימוד התורה באופן ד"והגית בו יומם ולילה", והן בנוגע לנישואין שהיא "מצווה רבה",